

Concerto in Memoriam, 7 juni 2009

Woord van Troost

Arjan Erkel

Als dertienjarig jongetje zat ik vol verwachting in de brugklas te wachten tot de conrector binnen zou komen en mij naar buiten zou roepen. Mijn opa had de dag ervoor een hersenbloeding gehad en zou niet lang meer te leven hebben. Mijn moeder huilde toen ik naar school ging, iets wat ze anders nooit deed. Een vriendje was eerder zijn opa kwijt geraakt en die mocht eerder naar huis. Ik wilde ook wel eens uit de klas gehaald worden en beleven wat dat nu was om een naaste te verliezen. Maar nee, opa overleed na schooltijd en ik moest helaas gewoon de lessen volgen.

Natuurlijk was ik verdrietig door het overlijden van opa, maar het was ook spannend. Graag ging ik mee naar het uitvaartcentrum om afscheid van Opa Wijngaarden, door ons vernoemd naar het kleine dorpje waar hij woonde, te nemen. Daar lag hij in pak op een soort bed. Mijn tantes liepen rond het bed en zeiden tegen elkaar dat hij er mooi bij lag. Ik vond hem wat bleek en vond hem er levend veel beter uit zien. Blijkbaar waren deze woorden nodig om elkaar te troosten. Op de begrafenis gaf mij vader een afscheidsspeech. Ik herinner me dat mijn oudste neef Bas hard moest huilen en dat daardoor andere familieleden ook aan het huilen sloegen.

Naarmate een mens ouder wordt, komt hij de dood steeds vaker tegen. Mijn oudste oma werd 's nachts dood in de keuken gevonden door mijn oom. Mijn broertje en ik waren de laatste die haar de avond daarvoor levend hadden gezien. Met veel enthousiasme hebben de avond van haar dood met zijn drieën gedobbeld, en vol energie haalde ze worst en biertjes voor ons. Bier hoorde erbij. Ze vroeg altijd als we waren uitgeweest of we nog dronken waren geweest. Ze knikte dan goedkeurend als we bevestigend antwoorden. De troost bij haar wegvallen zat hem in het feit dat we de laatste waren geweest en dat ze niet geleden heeft.

Tijdens mij werk voor Artsen Zonder Grenzen lagen dood en verderf vaak om de hoek. Als niet medisch personeel, ik groeide van logistiek manager naar project coördinator tot country manager, moest je oppassen dat doden en zieken meer bleven dan alleen maar statistieken in de weekrapporten over de gezondheidstoestand in de vluchtelingenkampen.

Mijn mooiste ervaringen waren die momenten dat ik wegens gebrek aan personeel mee mocht helpen op de kraamafdeling. Ik herinner me nog goed dat ik een pas geboren baby die niet wilde ademen hartmassage gaf terwijl de verpleegkundige het kleintje mond op mond beademing gaf. Toen het kindje zelf begon te ademen, grapte ik tegen de moeder dat ze het kindje Arjan kon noemen.

De troost van de misère waarin de vluchtelingen zich bevonden bestond naast het hulpverleners ook uit gewoon aanwezig zijn. Hoe vaak heb ik de woorden: “Het is zo fijn dat we niet vergeten worden” wel niet gehoord. Toch konden wij als Artsen zonder Grenzen altijd vertrekken als een burgeroorlog weer oplaaide. Voor ons was er altijd een weg terug. Terug naar het leven. Totdat ik opeens tijdens mijn werk in Dagestan werd ontvoerd en er geen terugweg meer was. Het was geen totale verrassing. Ontvoeringen vonden vaker plaats in de onderbuik van Rusland.

Zoals vaak met tegenslag staat ook ik er niet vaak bij stil dat dit ook mezelf kon overkomen. In onze gedachten worden we zelf allemaal gezond oud en worden andere mensen ziek of krijgen die een ongeluk.

Op 12 augustus 2002 blokkeerde een grijze Lada onze witte transitbus. Drie gewapende mannen kwamen op mijn chauffeur en mij aflopen en op de automatische piloot ben ik uitgestapt en naar hen toegelopen. Dat had ik beter niet kunnen doen, de mannen sloegen met hun pistolen en een honkbalknuppel minuten op me in. Ik was bang dat ze me zouden dood slaan, maar op een gegeven moment vonden ze het genoeg en sleepten ze me al bloedend naar hun auto. Met een pistool op mijn hoofd en een op mijn hart reden we weg.

Al snel haalde een van de ontvoerders een oud doekje tevoorschijn en zei me dat ik daar mijn bloedend hoofd mee schoon kon maken. Fijn dacht ik, een beetje medeleven, maar nee hij wilde niet dat er bloed op zijn achterbank drupte. Ik kwam uiteindelijk terecht in een in onder de grond uitgegraven kamer van 1,5 bij twee meter. Het voelde echt als een graf wat al gegraven was, maar nog niet helemaal dicht gegooid was. Ik bevond me letterlijk tussen leven en dood. Mijn kamertje was als een voorportaal van de dood. Ik begrijp nu waarom veel mensen zich laten cremieren.

Een kaarsje zorgde voor wat schemering. Ik was omringd door kleine dennenstammen die er voor moesten zorgen dat de kamer niet instortte. Uit de vloer, muren en het plafond kropen torren, wormen, slakken en op een gegeven moment zelfs een kikker. Om mijn kamertje schoon te houden heb ik hele populaties insecten afgemaakt. Soms met wroeging, soms met de gedachte dat God mij hiervoor zou straffen. Zou Hij mij ook niet zo kunnen laten verpletteren door de ontvoerders zoals ik nieuwe ééndagstorren onder mijn voeten verpulverde.

Veel medeleven kreeg ik de eerste weken niet van mijn ontvoerders. “Wie heeft het in deze tijden gemakkelijk” herhaalden ze vaak. Ze zagen me nog niet als mens, maar als handelswaar. Ik troostte me met de gedachte dat Artsen Zonder Grenzen me snel uit deze situatie zou halen en dat ik een mooi leven had geleid en uit het leven had gehaald wat er in zat. Ik kwam uit een warm gezin, ik had veel gereisd, vrouwelijk schoon gekend en leuk en verantwoordelijk werk gehad. Ook de toezegging van mijn bewakers dat ik niet verkracht, gemarteld of vernederd zou worden hielp me mijn positieve gemoedstoestand te bewaren. Toch waren deze tijden zonder woorden van medelijden of woorden van troost moeilijk. Heel moeilijk. Gedeelde smart is toch halve smart.

Gelukkig kreeg en benutte ik de mogelijkheid om me als mens te profileren. Een goede relatie met de ontvoerders gebaseerd op respect en niet op angst zou mijn situatie verbeteren.

Hoe meer ik voor mezelf opkwam hoe meer de bewakers dat eigenlijk waardeerden. Het ging allemaal tergend langzaam, de tijd kroop en ook de vorderde het verbeteren van het contact niet zo snel, maar toch werd ik na enkele maanden elke avond gelucht en mocht ik soms in de keuken zitten. In het begin mocht ik niet naar de messen kijken, maar maanden later mocht ik zelfs het vlees met een bijl hakken. Het vertrouwen nam toe. Met het vertrouwen nam ook het medeleven toe. Soms kochten ze een mars of brachten ze een ijsje.

Toch duurde het de ontvoerders allemaal te lang en speelde ik de hoofdrol in een ultimatum video. Na het opnemen van een ultimatum video gingen de gesprekken over hoe en door wie ik eventueel gedood zou worden. De jongens wilden het niet meer zelf doen en zouden daarvoor de hulp in roepen van een buitenstaander. Dat troostte me toch wel een beetje. Ik had mezelf toch opgewerkt van handelswaar tot mens en de ontvoerders wilden me niet zelf meer doodmaken. We discussieerden over de keel door snijden, een kogel aan de zijkant van mijn hoofd of in mijn voorhoofd. Ik vroeg of mijn lijk langs de kant van de weg gelegd kon worden zodat mijn ouders niet meer in onzekerheid hoefden te leven. Deze laatste vraag liet hun toch ook niet geheel onberoerd.

's Avonds kwam een van hen naar mijn kamertje en ging naast me op mijn bed zitten.

“Ik begrijp dat je het moeilijk hebt. Je wordt steeds tussen hoop en wanhoop heen en weer geslingerd.” Ik wilde niet dat hij mijn tranen van ellende die kwamen opwellen zag en draaide mijn gezicht een beetje weg. Hij kwam wat dichterbij me toe en wilde zijn hand op mijn schouder leggen. Net voor dat het zo ver was trok hij zijn arm weer terug. Misschien vond hij het net te ver gaan om de hand echt op mijn schouder neer te leggen. Toch zag ik het als een moment van troost. We zagen elkaar als mensen.

Hoop en troost haalde ik ook uit het feit dat na mijn vrijlating mijn leven opnieuw bruisend zou kunnen worden. Mijn vriendin, die tijdens mijn ontvoering in gedachten net zo mooi als een Engeltje werd zou op mijn wachten en ook mijn familie zou opgelucht zijn.

Na mijn bevrijding was er vreugde. Thuis, maar ook in Nederland in het algemeen. Ik had gehoopt dat mensen met mij mee zouden leven tijdens mijn ontvoering, maar ik had er nooit iets over gehoord. Nu hoorde ik dat honderdduizenden mensen een petitie hadden getekend. Kinderen hadden tienduizenden tekeningen naar mijn ouders gestuurd. Ik kreeg zelf kaarten in mijn brievenbus met alleen maar Arjan Erkel er op en verder niets.

Het waren misschien geen woorden van troost, maar wel van medeleven en ondersteuning. Ik was zelf al enorm blij omdat ik mijn vrijheid terug had, maar alle aandacht gaf me wel extra energie en kracht. De warmte zorgde ervoor dat ik me welkom voelde en dat ik geen terugslag kreeg. Zelfs vandaag de dag 5 jaar later kom ik nog mensen tegen die me vertellen dat ze een gebed hebben uitgesproken op een kaarsje voor me hebben gebrand tijdens mijn ontvoering.

Vandaag hier in Westerveld waar afscheid nemen, medeleven, herinneren en troost door elkaar heen lopen wil ik benadrukken dat we ook tijdens ons steeds drukker leven tijd en warmte moeten vinden om met elkaar mee te leven en elkaar te troosten. Dat we ons leven zo leiden dat we verwachte en onverwachte tegenslag met goeds uit ons eigen leven tegemoet kunnen treden. Laten we tijd vinden om elkaar te vertellen dat we van elkaar houden.

Troost en medeleven die te laat komen is vaak toch schrale troost.
